

Bulieus mangiabels

Ruschla, murachel, tschiainder e co.

■ En l'Europa creschan radund 6000 differentas spezias da bulieus. Ma be var 200 da quellas èn mangiabels. Tranter ils bulieus indigens enumerscha Men Bisaz en sia publicaziun «Bulieus da noss guauds» (2005) radund 90 spezias ch'èn ubain «mangiabels» u schizunt «fitg bunas». Chatta preschenta intginas da quellas en successiun alfabetica. Diversi generi (schampignuns, ruschlas, bovis, murachels, chastagnins, chantarels e.a.) cumpiglian sper la spezia preschentada er autras ch'èn mangiabels. Ma atenziun: Tar ina gronda part dals bulieus mangiabels exista il privel d'als scumbigliar cun autras spezias, numangiabels u schizunt da tissi. I vala perquai la regla da cleger be bulieus ch'ins enconuscha precis ubain da laschar examinar la racolta d'in controllader da bulieus.

Barber brin

Chapè: 6–30 cm, 2–5 cm gross, combel fin plat, amez in umbli, grisch brin, pli tard brin fin grisch da tschendra, surfatscha da giuven cun flochets, pli tard traglichanta cun staglias concentricas che daventan pli stgiras vers l'intern, ur

levamain ondulà. Pe: curt e gross, per part vid. Charn: brin alventa, brin fin grisch clera, fitg dira, savur da spe-

zarias, tar exemplars gronds però penetranta ed amara, gust plitost amar. Barba: fitg plaina, crescha giu dal pe, brin clera, quasi grischa. Sporas: pulvra quasi alva. Lieus preferids e stagiun: en guauds da guglias, fitg derasà, stad ed atun. I vegn cusseglià da duvrar da questa spezia bulieus pitschens sco spezaria.

Bovist-lieur

Fritg: 7–15 cm, quasi furma da culla u furma da pair, ma er in pau plat, alv, pli tard brin stgir, la surfatscha dal fritg è cuverta da variclas en furma da piramida, ellas daventan cun il temp plattas. Il fritg madir dat liber las sporas en furma d'ina pulvra brina, uschia resta vi dal pe fitg curt anc ina pel en furma da curuna. Pulpa dal fritg: alva, mellen verdetta fin color brin d'uliva, pervi da las sporas mardas, las sporas sortan dal fritg tras ina fora sisum da quel. Sporas: pulvra brin stgira. Lieus preferids e stagiun: en guauds e sin pastgiras, en rotschas, zercladur fin october. Mangiabel fin che la pulpa dal fritg resta alva, quai vala dal rest per tut ils bovis e tut las toffas.

Chalamer pelus

Chapè: 5–8 cm, l'emprim quasi cilindric, pli tard furma da brunsina, resta en la medema furma, be a l'ur sa volva el ensi, da color alva, daventa pli tard rosa, alura nair. Il chapè è cuvert da staglias. Pe: vid, fermamain fibrà, resistant, a la basa furma da tschagula, culier fitg deli-

Chastagnin u bulieu-tschepp, chantarel u bulieu mellen (sisum a dretga), bovist (giudim a sanestra), parasol gigantic.

FOTO PD

cat che sa schlia svelta. Charn: senza savur e gust, alva, color rosa sblatga, pli tard naira. Lamellas: l'emprim fitg spessas, da differenta lunghezza, libras dal pe, l'emprim alvas, pli tard rosa per daventar finalmain nairas. Sporas: pulvra naira. Lieus preferids e stagiun: sin terren nair, prada, pastgiras, sper vias, fitg derasà, stad e surtut atun. Il bulieu è mangiabel, ma far atenziun che las lamellas na sajan betg rosa.

Chantarel mellen

Chapè: 1–12 cm, ferm, charnus, combel, ur vieut fermamain suten, pli tard plat, ferm ondulà, glisch, betg traglichant, mellen d'ov fin mellen oransch, darar alvent. Pe: plain, dir, blut, vers la basa pli satigl, er cilindric. Charn: alva u er in pau melnenta, resta fin l'ultim uschia, savur tipica, gust frestg, savura in pau da paiver cur ch'èl è cotg endretg. Avainas: furma da furtga, creschan ferm giu dal pe, color sco il chapè. Sporas: pulvra levamain melna. Lieus preferids e stagiun: en guauds da feglia e da guglias, er sin prads, stad ed atun.

Chastagnin nobel

Chapè: 5–25 cm, resistant e charnus, da giuven mesa culla, pli tard radund fin plat, brin cler, a l'ur in pau sblatg; la pel dal chapè è glischa, savens er in pau mutschignusa tras l'umidità, mai da feuiter, fermamain faudagliada. Las poras èn fitg stretgas, alvas ubain griscentas, pli tard er in pau melnentas. Pe: fitg gross e resistant, da giuven sut il chapè in pau pli satigl, giudim a la basa ventrus, resta però amez plitost cilindric. Sblatg, daventa alura però brin cler, sut il chapè ina

rait alva bain visibla. Charn: savur e gust agreabel da nus, alva. Spungia: grossa, betg tatgada vi dal pe, sa lascha trair giu facilmain dal chapè, color alva, pli tard melnenta. Sporas: pulvra color brin d'uliva. Lieus preferids e stagiun: en guauds da feglia e da guglias, stad, ma surtut atun. Atenziun: Privel da scumbigliar cun il tgirun dal diavel u cun il tgirun da fel.

Chavalier blut

Chapè: 6–15 cm, combel, quasi plat, glisch, umid, da giuven ur vieut anen e levamain farinus, da color brin violetta fin ferm violetta, ma adina restanzas da color brina, surtut vers l'intern. Pe: emplen, mai vid, cilindric, fitg elastic, da color lila u grisch lila, fibrà ma er cun pitschnas staglias. La basa è pli grossa e surtratga d'in feuiter. Charn: savur e gust agreabel, violet alventa. Lamellas: fitg spessas, satiglias, creschidas pli u main giu dal pe, da giuvnas color violetta, pli tard violet brinenta. Sporas: pulvra lila cotschnenta. Lieus preferids e stagiun: en guauds, per il solit sut plantas da guglia, savens settember fin october, darar er la primavaira.

Craterel-corn

Chapè: 5–12 cm, furma da trumbetta, dratguir, avert fin a la basa, grisch da tschendra, singuls exemplars er cun pitschnas staglias, ur irregularmain ondulà, satigl ed elastic. Pe: fitg elastic, cun avainas irregularas, color sco il chapè, la surfatscha è l'emprim glischa, pli tard sgrufignada. Charn: satiglia, fitg dira, savur e gust agreabel. Avainas: da differenta grossezza, color levamain violetta. Sporas: pulvra alva. Lieus preferids e stagiun: sin terren umid, en guauds da feglia, en rotschas, stad ed atun.

Cresta da cot

Fritg: fitg blers roms gronds che stattan sidretg, in pau stortigliads, furma da curals, alv melnents, cun pizs cotschnents che daventan ochers. Mutagl: 3–8 cm aut e lartg, ils pizs cotschnents. Sporas: pulvra oca. Lieus preferids e stagiun: en guauds maschadads, surtut sut badugns, stad ed atun tempriv.

Latger cotschen

Chapè: 4,5–12 cm, pli u main charnus, combel, pli tard plat, cun ina foppa, cotschen oransch, oransch malnet cun rintgs pli u main verdents, plitost mutschignusa che sitg, singulas poras, ur enrudlà. Pe: cilindric, vers la basa pli satigl, vid, oransch cler, savens cun flatgs e cun

pitschnas foppas. Charn: levamain oransch, sut la pel dal chapè color sco rischmelinas, en cas da blessuras verdenta, pli u main dira fin fragila. Savur aschina da fritg, gust particular. Latg: fermamain cotschen oransch fin cotschen da rischmelinas. Lamellas: stretgas, satiglias, da differenta lunghezza, creschan giu dal pe, oranschas fin cotschen oranschas, en cas da blessuras daventan ellas verdas. Sporas: pulvra alva da crema. Lieus preferids e stagiun: en guauds da guglias, surtut sper ginaivers, stad tardiva ed atun.

Latger morin

Chapè: 2–7 cm, charn satiglia, l'emprim furma da tgeiel, pli tard quasi plat, cun ina varicla, flexibel, fibrà, da feuiter, brin stgir, ur fermamain enrudlà. Pe: vers il chapè pli satigl, a la basa pli gross, quasi nair, da feuiter, l'emprim plain, sco vata, pli tard vid. Charn: senza savur e gust, alva, en cas da blessuras levamain rosa. Latg: alv, quasi sco aua, daventa cotschnent, amar. Lamellas: stretgas, alvas, pli tard levamain rosa, creschan levamain giu dal pe. Sporas: pulvra alva da crema. Lieus preferids e stagiun: en guauds da pign, stad ed atun.

Murachel ordinari

Chapè: 4–8 cm, per il solit quasi radund, u in pau lunghent, cun foppas avertas sco tavlas d'avieuls (alveolas) tschentas irregularmain, separadas tras avainas irregularas, mellen brinent. Pe: curt, a la basa in pau scuffà, cun faudas u foppas, sgrufignà. Charn: alventa, fitg fragila, leva savur da sperma. Sporas: pulvra mellen brinenta. Lieus preferids e stagiun: als urs da prada, en l'erva auta, primavaira. Atenziun: Privel da scumbigliar cun il lurachel da primavaira.

Parasol gigantic

Chapè: 10–25 cm, furma dad ov fin mesa culla, pli tard cun ina varicla, plat, da color brinenta fin brin griscenta; cun grondas staglias irregularas, levamain sbariffadas, brin stgiras, la varicla amez il chapè resta glischa, color sco las staglias. Pe: gross sco in det dal maun, lung, cilindric, vid, fitg fibrà, dir, a la basa in barlung, cuverna cun bleras staglias brin stgiras, anè grond e movibel che na penda mai giu dal pe. Charn: savur e gust da nitschola, alva, daventa levamain rosa al liber. Lamellas: fitg spessas, irregularas, l'emprim alvas u melnentas, pli tard levamain brinas. Sporas: pulvra alva. Lieus preferids e stagiun: en guauds e sin la prada, stad ed atun.

Ruschla da pali

Chapè: 8–20 cm, fitg charnus, pli u main plat, surtut tar fritgs giuvens, savens cun ina goba a l'intern dal plat, da color cotschna, traglichant, vers amez cotschen stgir cun flatgs da color da crema. La pel sa lascha trair davent facilmain, il chapè è glisch sco tgirom. Pe: fitg charnus, ferm e dir, cilindric ubain in pau pli satigl sut il chapè, a la basa fitg gross. La surfatscha è fibrada. Da color alva fin levamain cotschnenta. Charn: senza savur, gust agreabel, alva, pli tard griscenta, dira. Lamellas: l'emprim spessas, pli tard dapart, creschidas vi da la pel, lunghezzas irregularas, adina lamellas pli curtas tranter las lungas ch'han la furma da furtgas, da color alventa, plitost da crema. Sporas: pulvra da color ocher brinenta. Lieus preferids e stagiun: en guauds da guglias, savens ensem cun izuns, atun.

Schampignun da prà

Chapè: 6–10 cm. Furma da mesa culla, pli tard plat, color alva, brin cotschnenta. Charnus, cun pitschnas staglias, sin fons rosa brinent. Pe: cilindric, glisch, alv, a la basa in pau pli gross. Il culier è simpel, cun ina pel e da color alva, penda giu dal pe. Charn: savur e gust fitg agreabel, en cas da blessuras daventa ella cotschnenta a la basa. Lamellas: l'emprim da color rosa, alura cotschnas sco la charn, brinas sco tschigulatta, pli tard nairas. Libras dal chapè, spessas. Sporas: pulvra brin purpura. Lieus preferids e stagiun: sin terren nair, en prada, cultura, ierts e pastgiras, stad ed atun. Atenziun: Privel da scumbigliar cun l'amantita alva.

Stagliel da tschep

Chapè: 6–8 cm, charnus, mesa culla, pli tard fitg plat cun ina goba, glisch, umid, igrofan, malnet, brin da chanella, pli tard er sblatg, ur satigl, fibrà, ondulà, cun pitschnas staglias. Pe: fitg satigl, plain, pli tard vid, gross e dir, color sco il chapè, a la basa nairant, ur l'anè levamain stagliel, cun culier che sa schlia levamain. Charn: alventa, savur e gust da bulieu agreabel. Lamellas: fitg stretgas, creschan vi dal pe, mellen brinentas. Sporas: pulvra ocher melnenta. Lieus preferids e stagiun: sin mutagls, en gronds puschels, stad.

Tgirun d'aur

Chapè: 4–13 cm lartg, sco giuven furma da mesa culla, pli tard lartg fin plat, mellen oransch, sblatg. Pel dal chapè umida e fitg glittusa. Las poras dals exemplars giuvens èn protegidas d'ina pellina che stgarp cun crescher e furma in culier vi dal pe. Pe: charnus, plain, mai vid, cun culier. Sur il culier mellen, sut brinent. Charn: savur dultschina agreabla, gust da paintg, melnenta. Spungia: melna, poras be pitschnas. Sporas: pulvra brin stgira. Lieus preferids e stagiun: sut lareschs, zercladur fin settember.

Tschiainder

Chapè: 6–15 cm, fitg charnus, l'emprim furma da brunsina, ma er dad ov, mesa culla, plat cun stgarp radials; traglichant, brin cler, melnent, cuverna sco cun prugina, fermamain ondulà. Pe: cilindric, plain, fitg fibrà, sur il culier farinus, a la basa surtratg cun restanzas dal vel, anè magari resistant, strivlà. Charn: alventa, pli tard era mellen brinenta, loma. Lamellas: creschan vi dal pe, ur dentà, melnas, sblatgas, ma per part er brinentas. Sporas: pulvra brin cotschnenta. Lieus preferids e stagiun: be en guauds, tranter mistgel ed en l'erva, stad ed atun.

Glista dals nums

Barber brin	– Habichtspilz / <i>Hydnum imbricatum</i>
Bovist-lieur	– Hasen-Bovist, Getäfelter Stäubling / <i>Calvatia utriformis</i>
Chalamer pelus	– Schopftüdling / <i>Coprinus comatus</i>
Chantarel mellen	– Echter Pfifferling, Eierschwamm / <i>Cantharellus cibarius</i>
Chastagnin nobel	– (Fichten)-Steinpilz / <i>Boletus edulis</i>
Chavalier blut	– Violetter Rötleritterling / <i>Lepista nuda</i>
Craterel-corn	– Herbsttrompete / <i>Craterellus cornucopioides</i>
Cresta da cot	– Hahnenkamm / <i>Ramaria botritis</i>
Latger cotschen	– Echter ni Kiefern-Reizker / <i>Lactarius deliciosus</i>
Latger morin	– Mohrenkopf-Milchling / <i>Lactarius lignyotus</i>
Murachel ordinari	– Speise-Morchel / <i>Morchella esculenta</i>
Parasol gigantic	– Riesenschirmling / <i>Macrolepiota procera</i>
Ruschla da pali	– Apfel-Täubling / <i>Russula paludosa</i>
Schampignun da prà	– Wiesen-Champignon / <i>Agaricus campestris</i>
Stagliel da tschep	– Stockschwämmchen / <i>Kuehneromyces mutabilis</i>
Tgirun d'aur	– Goldröhrling / <i>Boletus grevillei</i>
Tschiainder	– Reifpilz / <i>Rozites caperata</i>

La preschentaziun:
Dossier «Bulieus mangiabels».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=2270
www.chatta.ch